

Familierecht

Noordhoff Uitgevers

Mr. dr. C. Phillips

1^e druk

Familierecht

Mr. dr. Charlotte Phillips

Eerste druk

Noordhoff Uitgevers Groningen/Houten

Ontwerp omslag: G2K (Groningen-Amsterdam)

Omslagillustratie: iStock_000027971734

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

*Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie
diesedondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en
uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen
gegevens houden zij zich aanbevolen.*

0 / 16

© 2016 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veeleelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-86237-4

ISBN 978-90-01-86236-7

NUR 820

Woord vooraf

Familierecht is bestemd voor studenten in de hoofdfase van het hoger juridisch onderwijs. Het boek behandelt veel voorkomende aspecten uit het familierecht, zowel in theorie als in de praktijk. Door middel van casuïstiek en jurisprudentie wordt de stof voor de student toegankelijk en inzichtelijk gemaakt. Na bestudering van de stof kan de opgedane kennis worden getest door de casusvragen te maken die aan het eind van elk hoofdstuk zijn opgenomen; studenten kunnen hun antwoorden controleren met behulp van de bijbehorende voorbeeldantwoorden op de website bij het boek. Op deze wijze kunnen studenten vaststellen of ze de verworven theoriekennis ook in de praktijk kunnen brengen.

Door een duidelijke uitleg van de theorie aan de hand van interessante praktijkvoorbeelden, kunnen studenten in een periode van zeven weken een gegedegen basiskennis van het familierecht opdoen.

Familierecht behandelt de volgende onderwerpen:

- huwelijk en geregistreerd partnerschap;
- ontbinding huwelijk/geregistreerd partnerschap;
- afstamming;
- adoptie;
- gezag over minderjarige kinderen;
- kindbeschermingsmaatregelen;
- recht op familie- en gezinsleven.

Mr. dr. C. Phillips
September 2015

Inhoud

Inleiding 7

1 Huwelijk en geregistreerd partnerschap 9

- 1.1 Huwelijk 10
- 1.2 Vereisten om een huwelijk aan te gaan 11
- 1.3 Geregistreerd partnerschap 17
- 1.4 Rechten en verplichtingen echtgenoten/partners 20
- 1.5 Wettelijke gemeenschap van goederen 23
- 1.6 Huwelijkse voorwaarden 24
- Casus 27

2 Ontbinding huwelijk/geregistreerd partnerschap 29

- 2.1 Algemeen 30
- 2.2 Echtscheiding 30
- 2.3 Scheiding van tafel en bed 35
- 2.4 Verdeling huwelijksgoederengemeenschap 37
- 2.5 Ouderschapsplan 40
- 2.6 Alimentatie 42
- Casus 49

3 Afstamming 51

- 3.1 Ouderschap 52
- 3.2 Moederschap 52
- 3.3 Vaderschap 53
- 3.4 Ontkenning ouderschap 54
- 3.5 Erkenning 56
- 3.6 Gerechtelijke vaststelling ouderschap 60
- 3.7 Donorschap 61
- Casus 64

4 Adoptie 67

- 4.1 Adoptieverzoek 68
- 4.2 Voorwaarden 70
- 4.3 Rechtsgevolgen 72
- 4.4 Herroeping 74
- 4.5 Interlandelijke adoptie 75
- Casus 86

5 Gezag over minderjarige kinderen 89

- 5.1 Gezag 90
- 5.2 Ouderlijk gezag 91
- 5.3 Gezamenlijk gezag met niet-ouder 100
- 5.4 Voogdij 101
- Casus 103

6 Kinderbeschermingsmaatregelen 105

- 6.1 Wet herziening kindbeschermingsmaatregelen 106
- 6.2 Ondertoezichtstelling minderjarigen 106
- 6.3 Ondertoezichtstelling ongeboren kind 112
- 6.4 Uithuisplaatsing 115
- 6.5 Gezagsbeëindigende maatregel 121
Casus 125

7 Recht op familie- en gezinsleven 129

- 7.1 Family life 130
- 7.2 Ouders 131
- 7.3 Overige bloedverwanten 137
- 7.4 Niet-bloedverwanten 139
- 7.5 Vreemdelingenrecht 141
Casus 145

Antwoorden casusvragen 147

Bronnen 162

Lijst van afkortingen 164

Bijlage I Ouderschapsplan 165

Bijlage II Aanvraagformulier donorgegevens 172

Bijlage III Aanvraag ter verkrijging van toestemming tot opnemings
ter adoptie van een buitenlands kind 174

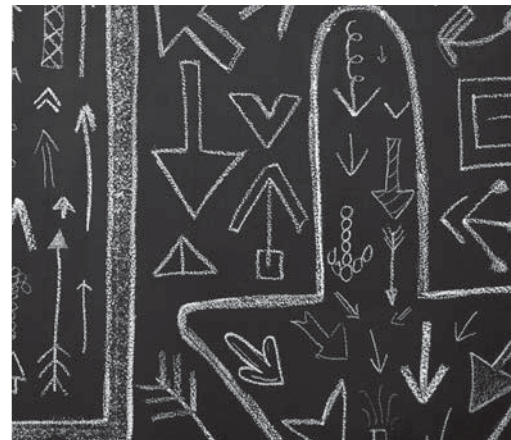
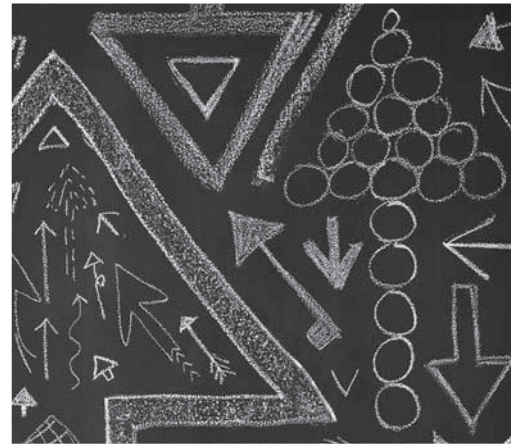
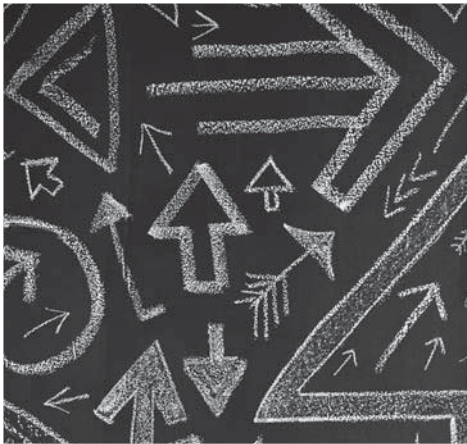
Register 175

Inleiding

In dit boek worden aspecten uit het familierecht behandeld die in de praktijk veelvuldig aan de orde zijn. Hierbij komen niet alleen de ‘reguliere’ familie-rechtelijke kwesties aan bod, zoals huwelijk en echtscheiding, maar ook onderwerpen als adoptie en het recht op family life.

In het eerste hoofdstuk staan het huwelijk en het geregistreerd partnerschap centraal. Er wordt gekeken naar de vereisten, alsook naar de rechten, plichten en gevolgen die het aangaan van een huwelijk of partnerschap met zich meebrengen. Hoofdstuk 2 behandelt de ontbinding van het huwelijk en het geregistreerd partnerschap. Voorts komen de verdeling van de huwelijksgoederengemeenschap, het ouderschapsplan en partner- en kinderalimentatie aan bod. In hoofdstuk 3 wordt de afstamming besproken, waarbij onder meer wordt ingegaan op het begrip ouderschap, de erkenning van een kind en donorschap. Hoofdstuk 4 staat in het teken van adoptie, zowel op nationaal als op internationaal niveau. In hoofdstuk 5 komt het gezag van ouders en niet-ouders over minderjarige kinderen aan de orde. Hoofdstuk 6 bespreekt de drie wettelijke kindbeschermingsmaatregelen ondertoezichtstelling, uithuisplaatsing en de gezagsbeëindigende maatregel. Ten slotte komt het recht op familie- en gezinsleven, verankerd in art. 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, aan bod.

De theorie wordt behandeld aan de hand van relevante jurisprudentie. Elk hoofdstuk wordt afgerond met een casus en bijbehorende toepassingsvragen, waarmee getoetst kan worden of de stof uit het bestudeerde hoofdstuk is begrepen. De antwoorden op deze vragen zijn terug te vinden op de website bij het boek.

1

Huwelijk en geregistreerd partnerschap

- 1.1 **Huwelijk**
 - 1.2 **Vereisten om een huwelijk aan te gaan**
 - 1.3 **Geregistreerd partnerschap**
 - 1.4 **Rechten en verplichtingen echtgenoten/partners**
 - 1.5 **Wettelijke gemeenschap van goederen**
 - 1.6 **Huwelijkse voorwaarden**
- Casus

Het aangaan van een huwelijk is voor veel mensen een van de belangrijkste momenten in hun leven; ze sluiten een wettelijke verbintenis met een ander, gericht op langdurige samenleving. De redenen om in het huwelijk te treden kunnen verschillen van persoon tot persoon, maar in de meeste gevallen speelt de wens om zijn/haar leven met een ander te delen een prominente rol. Het totaal aantal huwelijken dat in Nederland wordt gesloten kent echter een dalende trend: werden er in 2010 nog 75.399 huwelijken gesloten, dit aantal daalde in 2011 naar 71.572, in 2012 naar 70.315 en in 2013 naar 64.549.¹ Of deze trend is veroorzaakt door de economische crisis en of deze zich de komende jaren zal voortzetten, is niet met zekerheid vast te stellen.

In titel 5 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (BW) is geregeld hoe een huwelijk tot stand komt en wat de wettelijke vereisten zijn. Titels 6, 7 en 8 regelen de vermogensrechtelijke aspecten van het huwelijk. Daarnaast hebben wij in Nederland te maken met Europese regelgeving; in art. 12 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is opgenomen dat mannen en vrouwen van huwbare leeftijd het recht hebben te huwen en een gezin te stichten in overeenstemming met nationale wetgeving.

1 <<http://statline.cbs.nl>>.

1.1 Huwelijk

Art. 1:30 lid 1 BW bepaalt dat het huwelijk kan worden aangegaan door twee (natuurlijke) personen van verschillend of van gelijk geslacht. De echtverbintenis tussen een man en een vrouw is eeuwenlang de enige vorm van huwen geweest, maar het sluiten van een huwelijk door personen van hetzelfde geslacht is pas mogelijk sinds 1 april 2001, toen de Wet openstelling huwelijk in werking trad.² Tot die tijd was het verboden voor homoparen om te trouwen. Aan deze wetswijziging is een aantal jaren van discussie voorafgegaan.

Een van de voornaamste redenen om het huwelijk ook voor paren van gelijk geslacht open te stellen, was dat de Nederlandse wet tot dan toe in strijd was met het gelijkheidsbeginsel, te weten: gelijke gevallen moeten gelijk worden behandeld, en het discriminatieverbod, neergelegd in art. 1 van de Grondwet (GW). Het verbod op discriminatie volgt tevens uit art. 14 EVRM; deze bepaling is uitgebreider dan art. 1 GW en houdt in dat ieder mens de rechten en vrijheden die in het EVRM zijn opgenomen moet kunnen genieten, zonder dat onderscheid van welke aard dan ook wordt gemaakt, zoals op grond van geslacht, ras, kleur, taal, godsdienst, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte of andere status. Hieruit volgt dat onderscheid op grond van seksuele geaardheid, in welke vorm dan ook, niet is toegestaan.

Tegenstanders van de Wet openstelling huwelijk waren echter van mening dat er geen sprake van discriminatie kon zijn aangezien een huwelijk tussen personen van gelijk geslacht, vanwege objectieve biologische verschillen, niet hetzelfde is als een huwelijk tussen een man en een vrouw. Het zou derhalve niet gaan om een situatie van 'gelijke gevallen'. Bovendien, zo voerden de tegenstanders aan, is een dergelijk huwelijk voor een bepaald deel van de bevolking strijdig met hun religieuze opvattingen. Men was tevens van mening dat er al een aan het huwelijk vergelijkbare mogelijkheid bestond voor homoseksuele paren in de vorm van het geregistreerd partnerschap, waarover meer in paragraaf 1.3.

Het uitgangspunt van gelijke behandeling voor heteroseksuele en homoseksuele paren heeft echter uiteindelijk geleid tot aanneming van de wet, zodat in Nederland paren van gelijk geslacht ook met elkaar in het huwelijk kunnen treden. Desondanks zijn er twee verschillen. Ten eerste zijn de gevolgen ten aanzien van kinderen in het kader van het afstammingsrecht van het huwelijk tussen personen van gelijk geslacht anders dan wanneer het een heterostel betreft. In hoofdstuk 3 van dit boek wordt uitgebreid ingegaan op dit aspect. Het tweede verschil is gelegen in de internationale erkenning van het homohuwelijk; in landen waar dit huwelijk niet wordt erkend, wordt een homopaar als ongehuwd aangemerkt.

Art. 1:30 lid 2 BW bepaalt dat de wet uitsluitend het burgerlijk huwelijk erkent. Hiermee wordt bedoeld de huwelijksvoltrekking door een ambtenaar

² Stb. 2001, 9.

Wet openstelling
huwelijk

Gelijkheids-
beginsel
Discriminatie-
verbod

Burgertijk
huwelijk

van de burgerlijke stand. Het is toegestaan tevens een religieus huwelijk te sluiten, maar dit geniet geen wettelijke erkenning.

Een huwelijk wordt in beginsel in het openbaar gesloten in het gemeentehuis, meestal in de woonplaats van een of beider partijen, waarbij minimaal twee en maximaal vier meerderjarige getuigen aanwezig dienen te zijn (art. 1:63 BW). Het is sinds een aantal jaren echter ook mogelijk om de huwelijksvoltrekking op een andere locatie te laten plaatsvinden. Gemeenten stellen hier wel bepaalde voorwaarden aan, bijvoorbeeld:

- De locatie moet zich bevinden binnen de gemeentegrenzen.
- Vanwege het feit dat het huwelijk een openbare aangelegenheid is, moet een ieder in de gelegenheid worden gesteld om de huwelijksluiting bij te wonen.
- De locatie dient te voldoen aan geldende wet- en regelgeving ten aanzien van brandveiligheid.
- De locatie moet goed bereikbaar zijn en er dient voldoende parkeergelegenheid te zijn.
- Er moet een voor iedereen toegankelijk toilet zijn.
- De locatie moet beschikken over een kleedruimte met spiegel voor de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Daarnaast moet de eigenaar van de locatie uitdrukkelijk toestemming verlenen om de huwelijksluiting op de desbetreffende plaats te laten plaatsvinden.

Huwelijkslocatie

1

1.2 Vereisten om een huwelijk aan te gaan

De wet bevat een aantal vereisten om een huwelijk aan te gaan. Zo moet voldaan worden aan een minimumleeftijd, mag iemand met een bepaalde geestelijke stoornis geen huwelijk aangaan, er mag geen sprake zijn van polygamie, er is een verbod op een huwelijk tussen ouder en kind of broer en zus, en geregistreeerde partners kunnen niet tevens met elkaar gehuwd zijn. De voornaamste wettelijke vereisten worden in deze paragraaf besproken.

1.2.1 Minimumleeftijd

In beginsel dienen partners 18 jaar of ouder te zijn om met elkaar in het huwelijk te mogen treden (art. 1:31 lid 1 BW). De wet schrijft geen maximumleeftijd voor. Op dit vereiste bestaat echter de volgende uitzondering: als een meisje in verwachting is of al een kind heeft en zij en haar huwelijkspartner de leeftijd van 16 jaar hebben bereikt, dan is het mogelijk een huwelijk aan te gaan (art. 1:31 lid 2 BW). Bovendien kan dispensatie worden verleend wanneer sprake is van gewichtige redenen (art. 1:31 lid 3 BW). Dispensatie is niet uitsluitend bedoeld voor minderjarigen jonger dan 16, maar ook voor minderjarigen van 16 of 17, als het meisje niet zwanger is en op wie art. 1:31 lid 2 BW derhalve niet van toepassing is. Ondanks deze regeling moet een minderjarige altijd toestemming hebben van zijn ouders of voogd om een huwelijk aan te gaan (art. 1:35 BW). Wanneer deze toestemming niet kan worden verkregen, kan de rechtbank op verzoek van de minderjarige vervangende toestemming verlenen (art. 1:36 BW). Een van de belangrijkste gevolgen van het huwelijk voor minderjarigen is dat ze uit hoofde van art. 1:233 BW meerderjarig zijn. Dit betekent dat 16- en 17-jarige gehuwden, anders dan hun ongehuwde leeftijdgenoten, volledig handelingsbekwaam zijn.

Minimumleeftijd huwelijk

Dispensatie

Meerderjarig

Wetsvoorstel

Er is thans een wetsvoorstel aanhangig, waarin wordt voorgesteld het tweede en derde lid van art. 1:31 BW, alsook art. 1:35 en 1:36 BW te doen laten vervallen; de Tweede Kamer heeft dit wetsvoorstel inmiddels aangenomen en ter behandeling ingediend bij de Eerste Kamer.³ Uit de Memorie van Toelichting blijkt dat het in de praktijk maar weinig voorkomt dat minderjarigen in het huwelijk willen treden. Bovendien leidt de met het huwelijk gepaard gaande meerderjarigheid ertoe dat deze 16- en 17-jarigen niet langer onder gezag staan van hun ouders of wettelijk vertegenwoordigers, waardoor kindbeschermingsmaatregelen niet langer kunnen worden toegepast. Dit verlies van wettelijke beschermingsmogelijkheden wordt door de wetgever onwenselijk geacht.⁴

In 2012 werd door rechtbank 's-Gravenhage uitspraak gedaan in een zaak van een zwanger 17-jarig meisje dat in het huwelijk wilde treden, maar wiens ouders daarvoor geen toestemming verleenden. Het meisje in kwestie stond onder toezicht van Bureau Jeugdzorg vanwege problemen in haar ontwikkeling, welk toezicht door een huwelijk en de daaruit voortvloeiende meerderjarigheid zou komen te vervallen. De rechtbank achtte dit niet in het belang van het meisje, daar men van oordeel was dat zij nog begeleiding nodig had in haar ontwikkeling naar volwassenheid; de rechtbank verleende haar derhalve geen vervangende toestemming om in het huwelijk te treden.⁵

1.2.2 Gestoorde geestvermogens

Uit hoofde van art. 1:32 BW mag een huwelijk niet worden aangegaan door iemand die lijdt aan een geestelijke stoornis waardoor hij of zij niet in staat is de eigen wil te bepalen of de betekenis van een gedane verklaring te begrijpen. Dit artikel bepaalt uitdrukkelijk niet dat een geestelijke stoornis altijd in de weg staat bij het sluiten van een huwelijk. In de praktijk is het aan de ambtenaar van de burgerlijke stand die het huwelijk voltrekt om te bepalen of er al dan niet sprake is van een geestelijke stoornis. Wanneer de ambtenaar bekend is met een dergelijke situatie, dan mag er niet worden overgegaan tot sluiting van het huwelijk. Van de ambtenaar kan echter niet verwacht worden dat hij over meer dan gemiddelde medische kennis beschikt; uitsluitend wanneer de stoornis kenbaar is (bijvoorbeeld doordat deze zichtbaar is of duidelijk wordt door verstrekte informatie), of als de ambtenaar twijfelt aan de geestelijke vermogens van een huwelijkskandidaat, dan zal hij moeten weigeren tot voltrekking over te gaan.

Nietigverklaring huwelijk

Ingeval de ambtenaar van de burgerlijke stand een huwelijk sluit, terwijl sprake is van gestoorde geestesvermogens, dan kan het huwelijk volgens art. 1:69 BW nietig worden verklaard. Dit artikel bepaalt dat wanneer de echtgenoten niet voldoen aan de vereisten van het huwelijk, nietigverklaring kan worden verzocht door de gehuwden zelf, hun ouders, overige personen die daarbij een onmiddellijk rechtsbelang hebben, en door het Openbaar Ministerie. Ook degene die al eerder met een van de twee echtgenoten gehuwd was en van wie het huwelijk nog in stand is, kan een verzoek doen tot nietigverklaring.

³ Wetsvoorstel 33 488.

⁴ *Kamerstukken II*, vergaderjaar 2012–2013, 33 488, nr. 3, MvT, p. 7.

⁵ Rechtbank 's-Gravenhage, 7 maart 2012, ECLI:NL:RBSGR:2012:BV8559.

Geestelijke stoornis**Nietigverklaring**

Bij uitspraak van 14 augustus 2013 verklaarde rechtbank Amsterdam een huwelijk nietig uit hoofde van art. 1:69 jo 1:32 BW op verzoek van de officier van justitie. Het betrof een huwelijk tussen een man en een vrouw, gesloten in april 2012; op dat moment liep er reeds een verzoek om ondercuratelestelling van de vrouw. In de maanden mei en juni werd de vrouw neurologisch onderzocht en in augustus 2012 werd zij onder curatele gesteld. Naar het oordeel van de officier van justitie leed de vrouw aan een vorm van dementie waardoor haar geestesvermogens zodanig gestoord waren dat zij ten tijde van de huwelijksvoltrekking niet in staat was geweest haar wil te bepalen of de betekenis van haar verklaring te begrijpen. De officier van justitie verzocht de rechtbank derhalve het huwelijk nietig te verklaren, aangezien niet werd voldaan aan de vereisten om een huwelijk aan te gaan. Zowel de vrouw zelf als haar echtgenoot wensten het huwelijk in stand te laten. De man was van mening dat de vrouw tijdens de huwelijksluiting wel degelijk in staat was geweest haar wil te bepalen en haar verklaring te begrijpen. De man beriep zich er voorts op dat de ambtenaar van de burgerlijke stand die het huwelijk had voltrokken, zijn vrouw kennelijk wel handelingsbekwaam achtte. Naar het oordeel van de rechtbank was uit het neurologisch onderzoek vast komen te staan dat de vrouw ook tijdens de huwelijksvoltrekking al leed aan subcorticale dementie, waardoor zij niet in staat was haar wil te bepalen. Dat de ambtenaar van de burgerlijke stand dit niet had opgemerkt, was volgens de rechtbank te wijten aan het feit dat de man essentiële informatie had achtergehouden. De rechtbank wees het verzoek van de officier van justitie tot nietigverklaring van het huwelijk toe.⁶

Gronden nietigverklaring

In art. 1:70 – 1:75 BW zijn diverse gronden opgenomen op basis waarvan een huwelijk nietig verklaard kan worden. Het betreft een limitatieve opsomming en de rechter kan een huwelijk uitsluitend nietig verklaren wanneer sprake is van een van deze gronden (art. 1:76 BW). Zo kan nietigverklaring volgen wanneer het huwelijk onder invloed van bedreiging of dwaling is gesloten (art. 1:71 BW), als het gaat om een schijnhuwelijk (art. 1:71a BW) of vanwege een geestelijke stoornis (1:73 BW).

Een voorbeeld van nietigverklaring op grond van art. 1:71 BW (huwelijksluiting onder invloed van dwaling) is een uitspraak van rechtbank Amsterdam van 6 juni 1979. Het betrof een man die verstandelijk zeer beperkt was: hij had bijna alleen contact met zijn zus en zwager, was analfabeet en had een stoornis aan het gehoor. Zonder zich hiervan bewust te zijn, trad de man in het huwelijk met een hem onbekende vrouw (hij had haar slechts driemaal gezien), met wie hij nimmer had gesproken (zij sprak een voor hem onbekende taal) en met wie hij nooit had samengewoond. Ten aanzien van de daadwerkelijke huwelijksvoltrekking wist de man zich alleen nog te herinneren dat iemand hem had gevraagd mee te gaan naar het gemeentehuis om daar 'een krabbeltje te zetten'. Die vrouw was daar toen ook. Wat zich verder op het gemeentehuis had afgespeeld, wist de man niet; de vrouw heeft hij nooit meer gezien. Pas een halfjaar later, toen de man een bezoek bracht aan de Gemeentelijke Sociale Dienst, werd hem bekend dat hij als gehuwd geregistreerd stond. De man heeft vervolgens de rechtbank verzocht het huwelijk nietig te verklaren op de grond dat hij had gedwaald ten aanzien van

6 Rechtbank Amsterdam 14 augustus 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:7671.

het huwelijk en de betekenis van de door hem afgelegde verklaring bij de huwelijkssluiting niet begreep. Hij wist niet dat door die verklaring het huwelijk met de vrouw tot stand zou komen en wilde dit ook niet. De rechtbank heeft de vordering tot nietigverklaring toegewezen.⁷

Een volwassene die lijdt aan een geestelijke stoornis kan onder curatele worden gesteld; andere redenen voor ondercuratelestelling zijn drank- en drugsmisbruik (art. 1:378 BW). Curatele is voor mensen die zelf niet (meer) in staat zijn om beslissingen te nemen op persoonlijk en financieel niveau en is bedoeld als beschermingsmaatregel. Iemand die onder curatele is gesteld, kan zelf geen rechtshandelingen meer verrichten; hij is handelingsonbekwaam. Een onder curatele gestelde krijgt een curator toegewezen. Dit is een persoon die beslissingen neemt over kwesties als geldzaken, begeleiding, verzorging, behandeling en verpleging.

Iemand die vanwege een geestelijke stoornis onder curatele is gesteld, kan in beginsel gewoon met een ander trouwen, tenzij hij vanwege die stoornis niet in staat is zijn wil te bepalen of de betekenis van zijn verklaring te begrijpen. Wel is het noodzakelijk dat de kantonrechter toestemming verleent om het huwelijk te sluiten (art. 1:38 BW). Staat iemand onder curatele vanwege drank- of drugsmisbruik, dan dient hij in eerste instantie toestemming van zijn curator te verkrijgen om in het huwelijk te treden. Weigert de curator de toestemming te verlenen, dan kan de rechter om vervangende toestemming worden verzocht (art. 1:37 BW). Bij drank- en drugsmisbruik moet het gaan om zodanige consumptie van alcohol of drugs dat iemand niet langer in staat is normaal te functioneren in het dagelijks leven.

1.2.3 Monogamie

De Nederlandse wet schrijft voor dat iemand slechts met een persoon tegelijkertijd getrouwd kan zijn; dit wordt ook wel monogamie genoemd (art. 1:33 BW). Wanneer iemand met meer dan een persoon is gehuwd, is sprake van bigamie (*bi* = twee en *gamos* = huwelijk) of polygamie (*poly* = veel). Zowel bigamie als polygamie zijn in Nederland strafbaar uit hoofde van art. 237 Wetboek van Strafrecht. Iemand kan met een gevangenisstraf van ten hoogste vier jaar worden gestraft wanneer hij opzettelijk een dubbel huwelijk aangaat, of wanneer hij weet dat door de huwelijksvoltrekking een ander een dubbel huwelijk aangaat. Een maximale straf van zes jaar kan worden opgelegd wanneer iemand opzettelijk een dubbel huwelijk aangaat en aan de wederpartij zijn gehuwde staat heeft verzwegen. In andere delen van de wereld bestaan rechtssystemen waar bigamie en/of polygamie is toegestaan, maar de meeste landen volgen een monogaam stelsel.

Het komt voor dat een eerder huwelijk van een van beide partners niet of niet juist is ontbonden, terwijl de persoon in kwestie in de veronderstelling is dat hij niet langer getrouwd is. Gaat iemand in een dergelijke situatie een nieuw huwelijk aan, dan handelt hij in strijd met art. 1:33 BW. Er kan echter ook sprake zijn van opzet.

Rechtbank Alkmaar verklaarde in 2006 een huwelijk tussen een man en een vrouw nietig. Nadat zij met de man was gehuwd, ontdekte de vrouw dat hij al eerder met een andere vrouw in de Verenigde Staten was getrouwd en dat dit huwelijk nimmer was ontbonden. De vrouw was via internet met deze

7 Rechtbank Amsterdam 6 juni 1979, NJ 1980, 182.

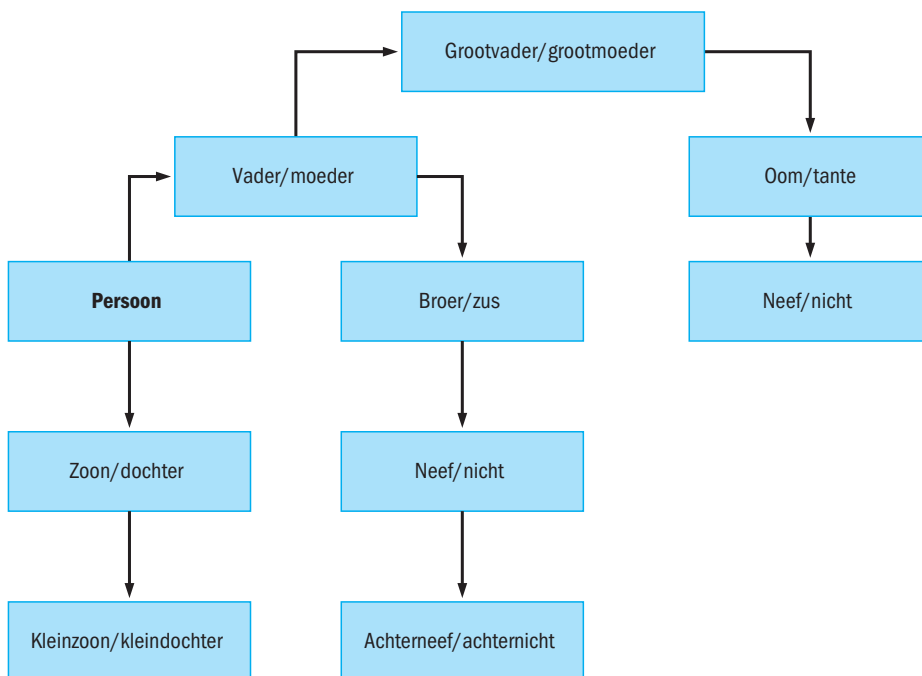
eerdere echtgenote in contact gekomen en op die wijze kwamen beide vrouwen erachter dat ze met dezelfde man waren getrouwd. Toen de Nederlandse vrouw haar man hiermee confronteerde, reageerde de man daarop dat hij er geen probleem in zag. Hierop heeft de vrouw de rechtbank verzocht het huwelijk nietig te verklaren. De rechtbank oordeelde dat de man bij het aangaan van het huwelijk niet voldeed aan de in art. 1:69 BW opgenomen vereisten, daar hij strijdig had gehandeld met art. 1:33 BW door een dubbel huwelijk aan te gaan. De rechtbank heeft het verzoek van de vrouw derhalve als gegronnd en rechtmatig bestempeld en het huwelijk nietig verklaard.⁸

1.2.4 Verwantschap als huwelijksbeletsel

Art. 1:41 BW bepaalt dat een huwelijk niet mag worden gesloten tussen bloed- en aanverwanten in de eerste en tweede graad. Daarmee is het verboden voor eerstegraads verwanten in de opgaande en neergaande lijn (ouders en kinderen) om met elkaar in het huwelijk te treden. Ook mogen broers en zussen of grootouders en kleinkinderen (tweedegraads verwanten) niet met elkaar trouwen. Graden van verwantschap kunnen aan de hand van figuur 1.1 worden vastgesteld, waarbij voor elke verbindingslijn een graad wordt geteld.

Bloed- en
aanverwanten

FIGUUR 1.1 Verwantschap

8 Rechtbank Alkmaar 27 september 2006, ECLI:NL:RBALK:2006:AZ1347.

Uit figuur 1.1 is op te maken dat ouders en kinderen aanverwant zijn in de eerste graad. Het verwantschap met een broer of een zus is tweedegraads en verwantschap met een neef of nicht is derdegraads wanneer het de kinderen van een broer of zus zijn, of vierdegraads wanneer het de kinderen van een oom of tante betreffen. Dit schema kan verder worden uitgebreid met bijvoorbeeld achterkleinkinderen, overgrootouders, achterneven en –nichten, maar dat voert te ver voor het verwantschap dat bij het huwelijk aan de orde is.

Dit huwelijksbeletsel heeft zowel een morele als een medische achtergrond. De wetgever heeft het vanuit ethisch oogpunt onwenselijk geacht dat een ouder en een kind of een broer en een zus met elkaar in het huwelijk kunnen treden. Daar komt bij het risico van inteelt dat dergelijke situaties met zich meebrengt. Inteelt vormt uiteraard geen risico wanneer het gaat om partners van hetzelfde geslacht, bijvoorbeeld twee zussen, maar toch geldt ook voor paren van gelijk geslacht dat er geen sprake mag zijn van te nauwe verwantschap.

In een zaak behandeld door gerechtshof 's-Gravenhage, beriep een man zich erop dat zijn ex-echtgenote zou samenwonen met haar dochter 'als waren zij gehuwd of als hadden zij hun partnerschap laten registreren'. De man stelde zich op het standpunt dat hij om die reden uit hoofde van art. 1:160 BW niet langer gehouden was om partneralimentatie aan zijn ex te betalen. In dat artikel is namelijk geregeld dat de verplichting om na een echtscheiding alimentatie te betalen aan een ex-echtgenoot eindigt wanneer laatstgenoemde opnieuw in het huwelijk treedt, een geregistreerd partnerschap aangaat of met een ander is gaan samenwonen als waren zij gehuwd of als hadden zij hun partnerschap laten registreren. Het hof overwoog echter dat de verwantschap tussen de vrouw en haar dochter een beletsel vormde voor het aangaan van een huwelijk of geregistreerd partnerschap en dat er derhalve geen sprake kon zijn van de door de man bedoelde situatie. Hij werd dan ook niet ontheven van zijn verplichting tot het betalen van alimentatie.⁹

Wetsvoorstel

Het nieuwe wetsvoorstel 33 488 dat in subparagraaf 1.2.1 reeds ter sprake kwam, voorziet in een regeling die verder gaat dan het huidige huwelijksbeletsel door verwantschap. Het nieuw in te voegen art. 1:41a BW zal ervoor zorgen dat een huwelijk in de derde en vierde graad, bijvoorbeeld tussen een oom en een nicht (derde graad) en tussen een neef en een nicht (vierde graad) evenmin is toegestaan. Achterliggende gedachte is dat de kans op huwelijksdwang in neef/nichthuwelijken aanzienlijk groter is, hetgeen men door middel van de wetswijziging wil voorkomen. Een dergelijk huwelijk zal nog wel mogelijk blijven wanneer de partners onder ede verklaren dat zij het huwelijk met vrije wilsovereenstemming aangaan.¹⁰

1.2.5 Partnerschap als huwelijksbeletsel

Art. 1:42 BW bepaalt tot slot dat het aangaan van een huwelijk evenmin mogelijk is als partijen reeds geregistreerd partners van elkaar zijn. In deze situatie is geen sprake van bigamie (het gaat immers om dezelfde personen die met elkaar in het huwelijk treden); de regeling ziet er echter op toe dat

Geregistreerd partners

⁹ Gerechtshof 's-Gravenhage 25 maart 2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:BI0043.

¹⁰ *Kamerstukken II*, 2012/13, 33 488, nr. 2.

een huwelijk en een geregistreerd partnerschap niet naast elkaar kunnen bestaan. In paragraaf 1.3 komt het geregistreerd partnerschap uitgebreid aan bod.

1.2.6 Stuiting

Eerder in deze paragraaf kwam ter sprake dat een ambtenaar van de burgerlijke stand die bekend is met een van de wettelijke huwelijksbeletselen het huwelijk niet mag voltrekken; dit volgt uit art. 1:57 BW. Het komt echter voor dat de ambtenaar niet op de hoogte is van het bestaan van een huwelijksbeletsel (zie het voorbeeld in subparagraaf 1.2.2) of dat er andere redenen zijn waarom huwelijkssluiting geen doorgang zou moeten vinden, bijvoorbeeld omdat het gaat om een schijnhuwelijk. Om te voorkomen dat een ongewenst huwelijk wordt gesloten, heeft de rechter een aantal personen de bevoegdheid gegeven om zich tegen het huwelijk te verzetten. Dit wordt ook wel stuiting genoemd. Een huwelijk kan gestuit worden tot het moment dat de toekomstige echtgenoten elkaar het jawoord hebben gegeven. Zodra de ambtenaar van de burgerlijke stand heeft uitgesproken dat partijen als echtgenoten aan elkaar zijn verbonden, is er geen mogelijkheid tot stuiting meer.

Stuiting

Bevoegd tot stuiting zijn onder meer ouders, kinderen, broers, zussen, voogden, curatoren, een eerdere echtgenoot of partner met wie het huwelijk of partnerschap nog niet is ontbonden, alsook het Openbaar Ministerie (art. 1:51 – 1:53 BW).

1.3 Geregistreerd partnerschap

Naast het huwelijk, kent de wet het geregistreerd partnerschap dat in veel opzichten lijkt op het huwelijk. In deze paragraaf komen achtereenvolgens de overeenkomsten en de verschillen aan bod.

1.3.1 Overeenkomsten geregistreerd partnerschap – huwelijk

Het geregistreerd partnerschap werd ingevoerd in 1998 en vertoont vele overeenkomsten met het huwelijk.¹¹ Dit is onder meer op te maken uit art. 1:80b BW waarin is opgenomen dat titels 6 (rechten en verplichtingen van echtgenoten), 7 (de wettelijke gemeenschap van goederen) en 8 (huwelijksvoorwaarden) van boek 1 BW van overeenkomstige toepassing zijn op het geregistreerd partnerschap. Net als het huwelijk, is het geregistreerd partnerschap een wettelijk geregelde vorm van samenleven tussen twee personen van verschillend of gelijk geslacht (art. 1:80a lid 1 BW). Uit art. 1:80a lid 2 BW volgt dat degene die een geregistreerd partnerschap aangaat, niet tegelijkertijd gehuwd mag zijn. De leden 1 en 2 van art. 1:80a BW bepalen dat, net als bij het huwelijk, geen sprake mag zijn van bigamie. Ook is het uitdrukkelijk niet toegestaan dat een gehuwd stel met elkaar een geregistreerd partnerschap aangaat. Deze bepaling is een spiegelbepaling van het eerder besproken art. 1:42 BW, dat voorschrijft dat het bestaan van een geregistreerd partnerschap een beletsel vormt om in het huwelijk te treden. Uit de overige leden van art. 1:80a BW blijkt dat hetgeen in paragraaf 1.2 ten aanzien van het huwelijk is besproken, ook van toepassing is op het geregistreerd partnerschap. Zo wordt het partnerschap eveneens gesloten

Spiegelbepaling

¹¹ Stb. 1997, 324.

door een ambtenaar van de burgerlijke stand en kan het op dezelfde gronden als het huwelijk gestuit worden. Ook zijn de vereisten die voor het huwelijk gelden van toepassing op het geregistreerd partnerschap en kan het partnerschap nietig worden verklaard wanneer niet wordt voldaan aan die vereisten.

In 2011 deed rechtbank 's-Gravenhage uitspraak in een zaak waarin een man uit hoofde van art. 1:69 jo 1:80a BW verzocht om vernietiging van het geregistreerd partnerschap dat hij in 2009 met een vrouw was aangegaan. De man beriep zich erop dat hij ten tijde van het aangaan van het partnerschap niet in staat was zijn wil te bepalen of de betekenis van zijn verklaring te begrijpen doordat hij aan de ziekte van Alzheimer leed. Het ziektebeeld van de man werd bevestigd door medische rapportages. De vrouw verzette zich tegen vernietiging van het geregistreerd partnerschap en betwistte dat de man niet in staat was geweest zijn wil te bepalen. Zij maakte aanspraak op verdeling van de tussen de man en haar ontstane goederengemeenschap. De rechtbank oordeelde dat uit de medische documentatie van de man vast was komen te staan dat hij daadwerkelijk leed aan de ziekte van Alzheimer en dat hij daardoor bij het sluiten van het geregistreerd partnerschap niet in staat was om zijn wil te bepalen of de betekenis van zijn verklaring te begrijpen.¹²

Deze uitspraak werd in 2012 bevestigd door gerechtshof 's-Gravenhage.¹³

Omzetting

Zoals we eerder zagen, kunnen een geregistreerd partnerschap en een huwelijk niet naast elkaar bestaan; hierbij maakt het geen verschil of eerst een huwelijk, of eerst een geregistreerd partnerschap is aangegaan. Wel is het mogelijk een partnerschap om te zetten in een huwelijk. Dit kan op heel eenvoudige wijze worden gerealiseerd: er dient een omzettingsakte te worden opgesteld door de ambtenaar van de burgerlijke stand in de gemeente waar de partners, of een van de partners, woonachtig zijn (art. 1:80g lid 1 BW). Vervolgens wordt deze akte ingeschreven in de Basisregistratie Personen (BRP)¹⁴ in het register van huwelijken; vanaf dat moment is de omzetting voltooid. Het gevolg van de omzetting van een geregistreerd partnerschap in een huwelijk is dat het partnerschap hierdoor eindigt (art. 1:80g lid 3 BW). Ondanks het feit dat de omzettingsakte wel in het huwelijksregister wordt opgenomen, wordt deze niet gelijkgesteld aan een huwelijksakte. Dit kan tot gevolg hebben dat een huwelijk dat voortvloeit uit een omgezet geregistreerd partnerschap niet erkend wordt in landen waar men het geregistreerd partnerschap niet erkent.

In 2007 sprak de Hoge Raad zich uit over de volgende kwestie. Twee vrouwen sloten in 1999 op de voet van art. 1:80a BW een geregistreerd partnerschap. In 2001 zetten ze het partnerschap om in een huwelijk (art. 1:80g BW). Een aantal jaar later, in 2004, vestigden de vrouwen zich in Aruba; daar verzochten ze om inschrijving in het bevolkingsregister als gehuwden. De ambtenaar van de burgerlijke stand weigerde dit echter. Hij stelde zich op het standpunt dat, gelet op het feit dat een huwelijk tussen personen

¹² Rechtbank 's-Gravenhage 21 februari 2011, ECLI:NL:RBSGR:2011:BP7696.

¹³ Gerechtshof 's-Gravenhage 8 februari 2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BV4099.

¹⁴ Tot 2014 was de Basisregistratie Personen bekend als Gemeentelijke Basisadministratie (GBA).

van hetzelfde geslacht niet mogelijk is in Aruba, een akte van een dergelijk huwelijk niet kan worden ingeschreven in de Arubaanse registers van de burgerlijke stand. Zowel de rechtbank, het hof als de Hoge Raad verwierpen dit standpunt. Ondanks dat het voor paren van gelijk geslacht niet mogelijk is in het huwelijk te treden in Aruba, is de akte vatbaar voor opname in de registers van de burgerlijke stand. De Hoge Raad oordeelde voorts dat de wens van de vrouwen om als gehuwden te worden ingeschreven in het Arubaanse bevolkingsregister een 'gerechtvaardigd belang' opleverde.¹⁵

Andersom, te weten: omzetting van een huwelijk naar een geregistreerd partnerschap, is sinds 2009 niet meer mogelijk. Vóór die tijd kon men op deze wijze een huwelijk snel, goedkoop en buiten de rechter om ontbinden. Het huwelijk werd omgezet in een geregistreerd partnerschap en vervolgens werd het partnerschap ontbonden door middel van een door de partners en een advocaat of notaris ondertekende verklaring tot ontbinding, welke moest worden ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand. Vanwege de snelheid waarmee een dergelijke procedure kon worden doorlopen, werd dit ook wel de flits scheiding genoemd. Aangezien na dergelijke flits scheidingen in veel gevallen problemen optraden tussen ex-partners, die er meestal toe leidden dat men alsnog een rechter moest inschakelen om bijvoorbeeld de boedelscheiding te regelen, is deze weg van huwelijksontbinding afgesloten.¹⁶ In hoofdstuk 2 wordt uitgebreid ingegaan op de ontbinding van het huwelijk en het geregistreerd partnerschap.

Flits scheiding

1.3.2 Verschillen geregistreerd partnerschap – huwelijk

Behalve overeenkomsten, kent het geregistreerd partnerschap ook verschillen ten opzichte van het huwelijk.

Een geregistreerd partnerschap kan zonder inmenging van de rechter worden beëindigd, terwijl voor het ontbinden van een huwelijk een rechterlijke uitspraak noodzakelijk is.

Bij het sluiten van het partnerschap is het niet verplicht elkaar het 'jawoord' te geven, maar wordt door partners op andere wijze kenbaar gemaakt dat ze het partnerschap met elkaar willen aangaan.

Tot 1 april 2014 gold nog een ander belangrijk verschil ten aanzien van kinderen die werden geboren in een geregistreerd partnerschap tussen een man en een vrouw. De man werd namelijk niet automatisch juridisch vader van het kind, terwijl ten aanzien van een kind geboren binnen een huwelijk van een man en een vrouw er van rechtswege ouderschap voor beide echtgenoten ontstaat. Dit verschil bestaat thans niet meer.¹⁷ Of ten aanzien van een kind geboren binnen een partnerschap of huwelijk tussen twee vrouwen automatisch dubbel moederschap ontstaat, is afhankelijk van de situatie.

Voor een kind geboren in een huwelijk of partnerschap tussen twee mannen gelden aparte regels. De juridische regels met betrekking tot het vader- en moederschap worden behandeld in hoofdstuk 3.

Ten slotte is van belang te vermelden dat het geregistreerd partnerschap in veel andere landen niet wordt erkend. Dit gegeven heeft in beginsel geen invloed op partnerschappen die in Nederland worden gesloten, maar part-

¹⁵ Hoge Raad 13 april 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ6095.

¹⁶ Wet van 27 november 2008, *Stb.* 2008, 500.

¹⁷ Wet geregistreerd partnerschap, *Stb.* 2014, 134.

ners krijgen hier wel mee te maken wanneer ze zich in het buitenland begeven of vestigen. Ze worden dan bijvoorbeeld niet aangemerkt als partners.

1.4 Rechten en verplichtingen echtgenoten/partners

In titel 6 van boek 1 BW zijn de rechten en verplichtingen van echtgenoten jegens elkaar vastgelegd. Gelet op art. 1:80b BW, besproken in de vorige paragraaf, zijn de bepalingen van titel 6 eveneens van toepassing op het geregistreerd partnerschap.

Zorgplicht echtgenoten

Art. 1:81 BW schrijft voor dat echtgenoten elkaar trouw, hulp en bijstand verschuldigd zijn, alsook dat ze verplicht zijn elkaar 'het nodige te verschaffen'. De in dit artikel neergelegde verplichtingen zien zowel op immateriële (trouw, hulp en bijstand) als op materiële (het nodige te verschaffen) aangelegenheden. Hoewel het wederkerige verplichtingen betreffen, kan nakoming niet in rechte worden afgedwongen. Voorheen leverde niet-nakoming een grond op voor echtscheiding, maar dat is tegenwoordig niet langer het geval (in hoofdstuk 2 wordt de echtscheiding uitgebreid besproken).

Een voorbeeld van de verplichting tot het verstrekken van hulp en bijstand is terug te vinden in een arrest van de Hoge Raad uit 1988. Het betrof een zaak waarin een man de zorg voor zijn echtgenote, die leed aan dementie, wilde laten uitvoeren door het verpleegtehuis waar de vrouw al enige tijd woonachtig was. De man, zelf 90 jaar oud en niet meer in staat zijn vrouw thuis te verzorgen, ging elke dag bij haar op bezoek, hielp haar met eten en was voor het overige ook erg zorgzaam. Hij was bovendien belast met het curatorschap van zijn echtgenote. De twee dochters van het echtpaar waren echter van mening dat ze hun moeder een betere verzorging zouden kunnen geven en hadden haar uit het verpleeghuis meegenomen. Hierop heeft de man gevorderd dat zijn vrouw meteen zou worden teruggebracht naar het verpleeghuis. Gerechtshof Arnhem heeft uiteindelijk het volgende geoordeeld, hetgeen is bekrachtigd door de Hoge Raad: de man is bevoegd de verblijfplaats van zijn echtgenote te bepalen, aangezien zij zelf 'niet in staat is haar belangen waar te nemen'. Dit vloeit voort uit de verzorgingsplicht van de man jegens zijn vrouw uit hoofde van art. 1:81 BW, welke 'in de eerste plaats op de andere echtgenoot rust, boven die van ouders, kinderen of andere familieleden'. Ook in zijn hoedanigheid van curator over de vrouw had de man een zorgplicht jegens haar. De dochters werden dan ook bevoelen hun moeder terstond terug te brengen naar het verpleeghuis.¹⁸

Zorgplicht kinderen

Behalve een zorgplicht die ziet op zorg voor elkaar, hebben echtgenoten (en partners) ook een zorgplicht ten aanzien van minderjarige kinderen die tot het gezin behoren. Op grond van art. 1:82 BW zijn ze verplicht 'de tot het gezin behorende minderjarige kinderen te verzorgen en op te voeden en de kosten van die verzorging en opvoeding te dragen'. Dit omvat de lichamelijke en geestelijke verzorging en opvoeding, alsook de financiële aspecten daarvan. Voor de zorgplicht is het niet van belang of een ouder gezag heeft over de kinderen; ook op niet gezaghebbende ouders rust deze plicht (in

¹⁸ Hoge Raad 29 april 1988, NJ 1989, 318.

hoofdstuk 5 wordt het gezag over minderjarigen uitgebreid behandeld). Onder 'minderjarige kinderen die tot het gezin behoren' wordt verstaan:

- kinderen met wie echtgenoten een familierechtelijke betrekking hebben (volgens art. 1:197 BW staan kinderen en hun ouders tot elkaar in familierechtelijke betrekking; dit onderwerp wordt nader behandeld in hoofdstuk 3 van dit boek);
- stiefkinderen;
- pleegkinderen.

Kinderen die tot gezin behoren

Art. 1:84 BW is een nadere uitwerking van het hiervoor besproken art. 1:81 BW en bepaalt dat echtgenoten gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de kosten van de huishouding, inclusief de kosten van de verzorging en opvoeding van kinderen die tot het huishouden behoren. Het artikel bevat een draagplicht (lid 1) en een zogeheten fourneerplicht (lid 2).

Kosten huishouding

De draagplicht houdt in dat echtgenoten jegens elkaar voorzien in kosten van het dagelijks leven, zoals voeding, kleding en woonruimte. Daarnaast kunnen ook andere kosten die betrekking hebben op de materiële en geestelijke levensbehoeften hiertoe worden gerekend, denk aan vakanties, verzekeringen en kinderopvang. De wet geeft aan dat de kosten van de huishouding ten laste komen van het gemene (gemeenschappelijke) inkomen van echtgenoten. Als het gemeenschappelijk inkomen ontoereikend is, dan moeten echtgenoten naar evenredigheid met hun privé-inkomen bijdragen aan de kosten van de huishouding. Wanneer ook dat onvoldoende is, dan dient het gemeenschappelijk vermogen (huwelijksgoederengemeenschap) te worden aangesproken. Als daarmee evenmin de kosten van de huishouding gedekt kunnen worden, dan moeten echtgenoten (naar rato) hun privévermogen aanspreken. In het dagelijks leven zullen er niet veel echtgenoten zijn die tot op de euro uitrekenen bij wie welk bedrag vandaan moet komen; de meeste mensen hebben een gemeenschappelijke bankrekening die gebruikt wordt voor alle kosten van de huishouding. In hoeverre echtgenoten hun volledige inkomsten of een gedeelte daarvan op de gezamenlijke rekening (laten) storten, regelen ze in onderling overleg en is mede-afhankelijk van het feit of ze al dan niet huwelijkse voorwaarden hebben gesloten (zie paragraaf 1.6).

Draagplicht

De fourneerplicht, ook wel bijdrageplicht genoemd, houdt in dat echtgenoten aan elkaar verplicht zijn om voldoende geld beschikbaar te stellen om de kosten van de huishouding daadwerkelijk te kunnen voldoen.

Fourneerplicht

Echtgenoten zijn op grond van art. 1:85 BW hoofdelijk aansprakelijk voor verbintenissen die ten behoeve van de huishouding zijn aangegaan en voor huishoudelijke schulden. Dit geeft schuldeisers extra zekerheid, daar ze beide echtgenoten voor de volledige schuld kunnen aanspreken. Deze aansprakelijkheid kan op verzoek van een of beide echtgenoten worden beëindigd door de rechter (art. 1:86 lid 1 BW).

Aansprakelijkheid huishoudelijke schulden

Er zijn situaties denkbaar, bijvoorbeeld wanneer echtgenoten niet langer samenwonen, waarin problemen ontstaan met betrekking tot de hiervoor besproken verplichtingen. Ter illustratie een voorbeeld aan de hand van een uitspraak van rechtbank 's-Gravenhage uit 2011. Een gehuwde man en vrouw woonden niet langer samen; de kinderen verbleven bij de vrouw. Zij verzocht de rechtbank te bepalen dat de man gehouden zou zijn met een bepaald bedrag bij te dragen in de kosten van de huishouding. Deze kosten hadden betrekking op huur, energie, de kinderen en de vrouw zelf. De rechtbank overwoog in deze zaak dat de man uit hoofde van art. 1:84 BW diende

bij te dragen in de kosten van de huishouding; vanwege het feit dat de inkomsten van de man niet toereikend waren om alle kosten te dragen en partijen niet beschikten over een gezamenlijk vermogen, dan wel privévermogens, werd een lager bedrag vastgesteld dan verzocht door de vrouw.¹⁹

Voor bepaalde, in de wet opgenomen, rechtshandelingen hebben echtgenoten toestemming van elkaar nodig (art. 1:88 BW). Het gaat om:

- a overeenkomsten gericht op het vervreemden, bezwaren of in gebruik geven van de echtelijke woning of de woning die de niet-handelend echtgenoot alleen bewoont, of rechtshandelingen die tot gevolg hebben de beëindiging van het gebruik van een woning (hieronder vallen ook woonboten en woonwagens);
- b giften, tenzij het gebruikelijke, niet bovenmatige giften zijn (wat als gebruikelijk en niet bovenmatig wordt beschouwd, is afhankelijk van hetgeen tussen echtgenoten gebruikelijk is, alsook van hun vermogen);
- c het stellen van borg of een andere zekerheidsstelling voor de schuld van een derde (denk aan een pand- of hypotheekovereenkomst);
- d overeenkomsten van koop op afbetaling.

Toestemming andere echtgenoot voor rechtshandeling

Vernietigingsgrond

Wanneer een van de echtgenoten een rechtshandeling verricht zonder toestemming van de ander, is deze rechtshandeling vernietigbaar; uitsluitend de niet-handelend echtgenoot kan een beroep doen op deze vernietigingsgrond (art. 1:89 lid 1 BW).

Aandelenlease- affaire

Van vernietiging was sprake in de zogeheten Aandelenlease-affaire, waarin door Dexia Bank op grote schaal aandelenleaseovereenkomsten waren gesloten met mensen wiens echtgenoten geen toestemming hadden verleend de overeenkomst aan te gaan. Toen de niet-handelende echtgenoten de overeenkomsten wensten te vernietigen uit hoofde van art. 1:88 lid 1 sub d jo 1:89 BW, beriep Dexia zich erop dat toestemming van de andere echtgenoot niet noodzakelijk was, aangezien het niet zou gaan om een koop op afbetaling. De Hoge Raad zag dit echter anders en bevestigde het oordeel van het gerechtshof, te weten dat een aandelenlease-overeenkomst wel degelijk aangemerkt moet worden als koop op afbetaling. Het betrof namelijk een aandelenpakket waarvan de rechthebbende, na betaling van de volledige leasesom aan Dexia, eigenaar zou zijn geworden. Nu er geen toestemming was verleend door de niet-handelende echtgenoten, konden de overeenkomsten worden vernietigd.²⁰

Bestuursbevoegdheid

In art. 1:90 BW zijn regels opgenomen omtrent de bestuursbevoegdheid van echtgenoten. Het bestuur heeft betrekking op het uitoefenen van eigenaarsbevoegdheden ten aanzien van goederen, zoals het vervreemden van een goed. Op 1 januari 2012 trad de Wet aanpassing wettelijke gemeenschap van goederen in werking, als gevolg waarvan de regeling ten aanzien van de bestuursbevoegdheid is vereenvoudigd.²¹ Als het gaat om privé-goederen, dan is de echtgenoot wiens goed het betreft volledig bestuursbevoegd. Ten aanzien van gezamenlijke goederen zijn beide echtgenoten, afzonderlijk van

Privé-goederen Gezamenlijke goederen

19 Rechtbank 's-Gravenhage 4 augustus 2011, ECLI:NL:RBSGR:2011: BR4108.

20 Hoge Raad 28 maart 2008, ECLI:NL: HR:2008:BC2837.

21 Stb. 2011, 205.

elkaar, bevoegd (art. 1:97 BW). Als een goed op naam is gesteld van een van de echtgenoten, dan heeft hij het bestuur over dat goed.

Op naam gestelde goederen

1

1.5 Wettelijke gemeenschap van goederen

Zodra een huwelijk (of geregistreerd partnerschap) is gesloten, ontstaat van rechtswege een gemeenschap van goederen tussen partijen (art. 1:94 lid 1 BW). Dit wordt ook wel boedelmenging genoemd. In lid 2 van art. 1:94 BW wordt bepaald wat de gemeenschap van goederen precies inhoudt. Door het huwelijk smelten de afzonderlijke vermogens (zowel bezittingen als schulden) van de twee echtgenoten samen en ontstaat één gezamenlijk vermogen. Alle goederen die partijen hadden op het moment dat ze in het huwelijk traden (tegenwoordige goederen), alsook de goederen die ze vanaf dat moment zullen verkrijgen (toekomstige goederen) vallen in de gemeenschap. In hetzelfde lid zijn enkele uitzonderingen op deze hoofdregel opgenomen. De volgende goederen maken geen deel uit van de huwelijksgoederengemeenschap:

Boedelmenging

Goederen die buiten de gemeenschap vallen

- a goederen die via een erfenis of schenking worden verkregen ten aanzien waarvan de erflater of schenker heeft bepaald dat ze buiten de gemeenschap vallen;
- b pensioenrechten waarop de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding van toepassing is en met die pensioenrechten verband houdende rechten op nabestaandenpensioen;
- c het vruchtgebruik dat een echtgenoot heeft verkregen door het overlijden van een eerdere echtgenoot, ook wel verzorgingsvruchtgebruik genoemd (denk hierbij aan het vruchtgebruik op een woning).

Art. 1:94 lid 3 BW bevat nog een uitzondering, te weten: verknochte goederen en schulden, voor zover de verknochtheid zich hiertegen verzet. Verknochtheid wil zeggen dat een bepaald goed of een bepaalde schuld op bijzondere wijze verbonden is aan een van de echtgenoten. Een voorbeeld van een verknocht goed is het recht op een invaliditeitspensioen (zolang de ontvanger jonger is dan 65),²² of smartengeld dat aan een van de echtgenoten toekomt.²³ Een verknochte schuld kan zijn een schuld die is ontstaan door het plegen van een onrechtmatige daad. De regeling met betrekking tot verknochtheid is zeer uitgebreid en complex en zal niet verder aan bod komen in dit boek.

Verknochte goederen en schulden

In het vijfde lid van art. 1:94 BW wordt nader toegelicht welke schulden in de gemeenschap van goederen vallen. In beginsel worden alle schulden van aanstaande echtgenoten gemeenschapsschulden op het moment van de huwelijkssluiting. Op deze hoofdregel zijn echter enkele uitzonderingen gemaakt. Ten eerste vallen schulden die gemaakt zijn in verband met privé-goederen niet in de gemeenschap. Erft een van de echtgenoten bijvoorbeeld een woning, waarbij de erflater conform art. 1:94 lid 1 sub a BW heeft bepaald dat deze buiten de gemeenschap van goederen dient te blijven, dan vallen schulden die worden gemaakt met betrekking tot die woning (bijvoorbeeld om deze op te knappen) eveneens buiten de gemeenschap. De twee-

Gemeenschapsschulden

²² Hoge Raad 23 december 1988, NJ 1989, 700.

²³ Hoge Raad 24 oktober 1997, NJ 1998, 693.

de uitzondering betreft schulden die samenhangen met schenkingen of giften door een echtgenoot, die pas na zijn overlijden tot uitvoering worden gebracht.

1.6 Huwelijkse voorwaarden

Op grond van art. 1:93 BW kan van de hiervoor besproken regeling omtrent de wettelijke gemeenschap van goederen worden afgeweken door het opstellen van huwelijkse voorwaarden. De wet geeft geen definitie van het begrip huwelijkse voorwaarden, maar het komt erop neer dat echtgenoten of aanstaande echtgenoten in een overeenkomst vastleggen op welke wijze ze de vermogensrechtelijke gevolgen van het huwelijk willen regelen. Men kan besluiten om elke gemeenschap van goederen uit te sluiten, dit wordt koude uitsluiting genoemd, maar er kan ook worden gekozen om de gemeenschap ten aanzien van bepaalde goederen, bijvoorbeeld een woning, te beperken. De overige bepalingen met betrekking tot huwelijkse voorwaarden zijn opgenomen in titel 8 van boek 1 BW; in deze paragraaf worden de belangrijkste artikelen uit titel 8 besproken.

Vermogensrechtelijke gevolgen

Koude uitsluiting

Voor en tijdens huwelijk

Notariële akte

Huwelijksgoederenregister

Art. 1:114 BW bepaalt dat huwelijkse voorwaarden zowel vóór het sluiten van het huwelijk als tijdens het huwelijk kunnen worden aangegaan. In de meeste gevallen kiezen mensen ervoor huwelijkse voorwaarden op te stellen vóór het huwelijk. Uit hoofde van art. 1:115 lid 1 BW moeten huwelijkse voorwaarden worden aangegaan bij notariële akte; wordt aan dit vereiste niet voldaan, dan zijn de voorwaarden nietig. Uit art. 1:116 BW volgt dat bepalingen opgenomen in huwelijkse voorwaarden uitsluitend werking hebben jegens derden, wanneer ze zijn ingeschreven in het huwelijksgoederenregister. Dit is een openbaar register, te raadplegen via de website www.rechtspraak.nl, waarin alle huwelijkse voorwaarden staan geregistreerd die bij een huwelijk of geregistreerd partnerschap zijn gesloten. Achterliggende gedachte is dat derden worden beschermd tegen voorwaarden waarvan ze geen kennis konden nemen.

Bijzondere omstandigheden kunnen ertoe leiden dat huwelijkse voorwaarden worden vernietigd. Dit werd onder meer bepaald in een arrest van de Hoge Raad uit 2005. Het betrof een zaak waarin een vrouw de vernietiging vorderde van de tussen haar en haar echtgenoot opgestelde huwelijkse voorwaarden op grond van dwaling (art. 6:228 BW). De man en de vrouw waren sinds 1972 gehuwd in gemeenschap van goederen. De man was werkzaam als kandidaat-notaris en in 1986 had hij bij notariële akte huwelijkse voorwaarden opgesteld, die erop gericht waren dat tussen hem en zijn vrouw geen enkele gemeenschap zou bestaan. In 1997 werd het huwelijk tussen de man en de vrouw ontbonden. Pas op dat moment werd het de vrouw duidelijk wat de huwelijkse voorwaarden inhielden en hoe nadelig deze voor haar waren. Hierop vorderde de vrouw vernietiging van de huwelijkse voorwaarden. Zij beriep zich erop dat haar ex-echtgenoot haar bewegen had de huwelijksgoederengemeenschap op te heffen door het aangaan van huwelijkse voorwaarden, zonder dat hij haar geïnformeerd had over de vermogensrechtelijke gevolgen daarvan. De vrouw had blind vertrouwd op de integriteit van de man als persoon, alsook in zijn hoedanigheid van kandidaat-notaris. Zij had nimmer een conceptakte te zien gekregen en evenmin was zij geïnformeerd over inhoud of gevolgen van de huwelijkse voor-

waarden tijdens het passeren van de akte door een collega-notaris van haar man. De akte werd toen slechts gedeeltelijk voorgelezen en aangegeven werd dat de huwelijkse voorwaarden bedoeld waren om eventuele financiële risico's die de werkzaamheden van de man met zich meebrachten voor de vrouw te beperken. Het was de vrouw niet duidelijk gemaakt dat door het aangaan van de huwelijkse voorwaarden niet alleen haar positie jegens derden wijzigde, maar ook haar vermogensrechtelijke positie jegens haar echtgenoot. Aangezien de vrouw de strekking en de gevolgen van de huwelijkse voorwaarden niet had overzien en ook niet had kunnen overzien, en zij de akte niet zou hebben getekend als zij zich bewust was geweest van die strekking en gevolgen, werd de vordering van de vrouw toegewezen en de akte van huwelijksvoorwaarden vernietigd.²⁴

Wanneer niet in gemeenschap van goederen gehuwde echtgenoten verschillen van mening over wie rechthebbende is op een roerende zaak niet-registergoed of op een recht aan toonder, en geen van beiden kan zijn recht bewijzen, dan wordt de betreffende zaak of het recht aan toonder geacht aan iedere echtgenoot voor de helft toe te behoren (art. 1:131 BW).

Gelet op het feit dat inkomsten en vermogen van echtgenoten aldoor in beweging zijn (bijvoorbeeld door inkomsten uit arbeid, uitgaven in verband met vaste lasten, giften) zal tussen echtgenoten die huwelijkse voorwaarden zijn aangegaan regelmatig of aan het eind van het huwelijk 'afgerekend' moeten worden; hierdoor blijven de privévermogens in evenwicht. Dit afrekenen kan plaatsvinden door middel van een verrekenbeding (titel 8, afdeling 2: art. 1:132 t/m 1:143 BW). Dit zijn bepalingen in huwelijkse voorwaarden die een of meer verplichtingen inhouden om over te gaan tot verrekening van inkomsten en vermogen.

Verrekening kan periodiek plaatsvinden, bijvoorbeeld jaarlijks; daarnaast bestaat het finale verrekenbeding, waarbij eenmalig verrekening plaatsvindt aan het einde van het huwelijk. Periodieke verrekening aan de hand van het zogeheten Amsterdams verrekenbeding komt in de praktijk vaak voor. Hierbij dienen echtgenoten aan het eind van een overeengekomen periode (bijvoorbeeld elk jaar) het resterende inkomen van beiden te verdelen en toe te voegen aan ieders privévermogens. De meeste bepalingen met betrekking tot verrekenbedingen zijn van regelen recht en partijen kunnen afspraken omtrent verrekening veelal zelf invullen. In de praktijk kan een verrekenbeding als volgt werken. Beide echtgenoten storten hun inkomsten op een gezamenlijke bankrekening; deze rekening wordt gedurende het gehele jaar gebruikt om de kosten van de gezamenlijke huishouding van te voldoen. Wanneer er aan het einde van het jaar geld over is op de gezamenlijke rekening, dan wordt dit door de echtgenoten verdeeld en aan hun beider privévermogen toegevoegd. Schematisch ziet het eruit als in figuur 1.2.

Verrekening

Verrekenbeding

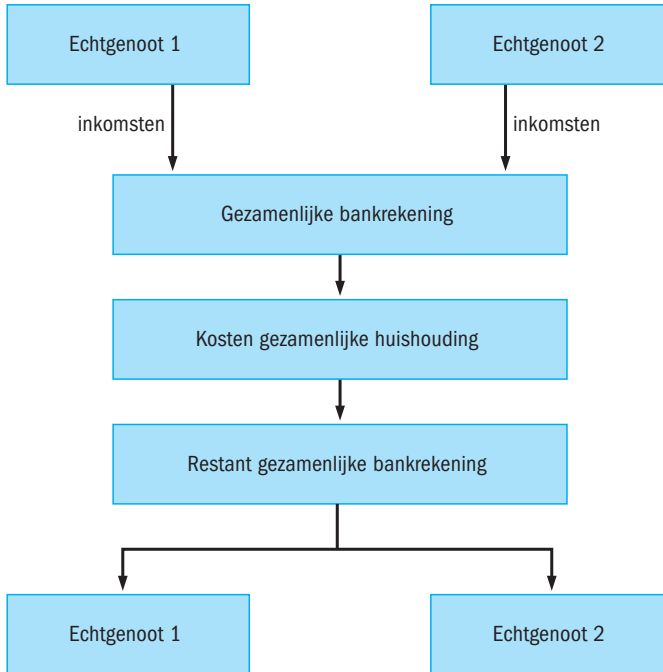
Periodieke
verrekening

Finale
verrekening

Amsterdams
verrekenbeding

24 Hoge Raad 9 september 2005, ECLI:NL:HR:2005:AT8238.

FIGUUR 1.2 Verrekenbeding

Casus

Naima en Joey zijn beiden net afgestudeerd. Ze wonen al een paar jaar samen en hebben besloten hun relatie officieel vast te laten leggen. Er moet nog een hoop geregeld worden voordat het zover is; Naima wil graag een groot feest voor alle familie en vrienden en Joey heeft beloofd dat hij de organisatie op zich zal nemen. Verder moeten ze de formaliteiten natuurlijk ook niet vergeten.

Toevalligerwijs bevinden twee goede vrienden, Bas en Roland, zich in dezelfde situatie: ze zullen binnenkort in het huwelijksbootje stappen. Ze hadden in eerste instantie overwogen een geregistreerd partnerschap aan te gaan, maar hebben uiteindelijk toch gekozen voor het traditionele huwelijk. Alvoorens het zo ver is, wil Roland alle mogelijke financiële gevolgen op een rijtje zetten, zodat ze weloverwogen beslissingen kunnen maken ten aanzien van hun beider vermogen.

Vraag 1

Naima en Joey twifelen tussen een geregistreerd partnerschap en een huwelijk. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen deze twee wettelijk geregelde vormen van samenleving?

Vraag 2

Naima en Joey kiezen uiteindelijk voor een geregistreerd partnerschap. Ze willen de plechtigheid echter niet op het gemeentehuis laten plaatsvinden, maar in een strandpaviljoen in Zandvoort, waar ze elkaar voor het eerst hebben ontmoet. Waar moet aan voldaan worden om een geregistreerd partnerschap te sluiten op een andere locatie?

Vraag 3

Bas is eigenaar van de woning waarin het stel zal blijven wonen. Roland werkt als zelfstandig adviseur, hetgeen bepaalde financiële risico's met zich meebrengt. Roland wil voorkomen dat Bas hierdoor mogelijk in zijn financiële belangen wordt geraakt. Op welke wijze kunnen Roland en Bas hun vermogensrechtelijke situatie regelen om dit te voorkomen?
